

Milan Mojžíš, Michal Rak
a kolektiv autorů

ZBOROV

1917–2017

Milan Mojžiš, Michal Rak
a kolektiv autorů

ZBOROV

1917–2017

S hlubokou úctou a vděčností si připomínáme 1. a 2. červenec 1917 jako slavné dny naší historie. Oběti československých legionářů přinesly u Zborova velké vítězství a významně přispěly k uznání legitimacy zahraničního odboje a našeho práva na sebeurčení. Činy legionářů by neměly být nikdy zapomenuty. Hrdinové od Zborova zasloužili se o stát.

Usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ze dne 7. června 2017

SLOVO PŘEDSEDY ČsOL

Vážené sestry, vážení bratři,
milí čtenáři,

ve svých rukou držíte výjimečnou knihu Československé obce legionářské, jež je věnována klíčovému bojovému střetu našich dějin – vítězné bitvě u Zborova, jejím účastníkům, padlým hrdinům, ale také významu, odkazu a tradici.

Československá obec legionářská vzala na svá bedra odpovědný, náročný, leč stejně tak krásný úkol dostát svému společenskému poslání pořádáním vzpomínkových a slavnostních událostí u příležitosti 100. výročí bojového vystoupení Československé střelecké brigády ze dne 2. července 1917. Společně s Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, Ministerstvem obrany ČR, Církví československou husitskou a dalšími institucemi a spolky se podařilo realizovat jak na území naší vlasti, tak na Ukrajině důstojné piety, jimž dominovala svým průběhem a atmosférou nezapomenutelná Národní pouť ke Zborovu.

Tato kniha přináší výsledky několikaletého shromažďování a vyhodnocování historického materiálu, v mnoha případech přináší zjištění dosud nepublikovaná. Zároveň však do zborovské tradice a připomínání jejího odkazu pevně ukotvuje uskutečněné oslavy 100. výročí bitvy, jež přinesly důležitý apel. Jubileum Zborova se totiž stalo příležitostí ke smíření. Hold byl vzdán hrdinům československých legií, a stejně tak byla připomenuta a uctěna památka jejich tehdejších protivníků, aby padlí obou válčících stran našli věčný klid.

Pevně věřím, že se kniha zařadí mezi významné publikace v rámci stoleté legionářské literatury a bude neodmyslitelnou studnicí poznání hrdinství a obětí, na jejichž základech stojí naše moderní státnost a život ve svobodě.

Plk. v. z. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D.
předseda Československé obce legionářské

OBSAH

SLOVO NA ÚVOD

ZBOROV 1917 editor Michal Rak

VZNIK ČESKÉ DRUŽINY	Milan Mojžíš, Michal Rak	11
VÝZVĚDNÁ ČINNOST ČESKÉ DRUŽINY 1914–1915	Milan Mojžíš, Michal Rak	17
ČS. STŘELECKÝ PLUK A ČS. BRIGÁDA V RUSKU 1916–1917		
Milan Mojžíš, Michal Rak		23
ÚNOROVÁ REVOLUCE	Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar	31
KERENSKÉHO OFENZÍVA	Milan Mojžíš, Michal Rak	37
VELITELÉ RUSKÝCH SIL	Michal Rak	45
VELITELÉ RAKOUSKO-UHERSKÝCH SIL	Michal Rak	51
PŘESUN NA BOJIŠTĚ	Milan Mojžíš, Michal Rak	57
PLÁN ÚTOKU	Milan Mojžíš, Michal Rak	63
BITVA U ZBOROVA	Michal Rak, Milan Mojžíš	69
VÍTĚZNÁ TAKTIKA	Milan Mojžíš	83
PADLI U ZBOROVA	Michal Rak, Petr Tolar	89
TARNOPOLSKÝ ÚSTUP	Milan Mojžíš, Michal Rak	129
RUSKO V DRUHÉ POLOVINĚ ROKU 1917	Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar	141
VÝZNAM ZBOROVA	Milan Mojžíš, Michal Rak	145
ZBOROVSKÁ VYZNAMENÁNÍ	Michal Rak	151

ZBOROVSKÁ TRADICE editor Milan Mojžíš

ZBOROVSKÁ LEGENDA	Erik Štrégl	157
NÁRODNÍ POUŤ KE ZBOROVU ROKU 1927	Michal Rak	169
PŘIPOMÍNKA 100. VÝROČÍ BITVY U ZBOROVA	Milan Mojžíš	181
REKONSTRUKCE ČESKÉHO VÁLEČNÉHO HROBU V KALINIVCE U ZBOROVA	Pavel Filipek, Lukáš Hudák, Dagmar Martinková	182
SLAVNOSTNÍ PROHLÁŠENÍ POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY	Jiří Filip	187
NAPLNĚNÍ ČASOVÉ SCHRÁNKY PRO BRATRSKOU MOHYLU V KALINIVCE	Jiří Filip	190
REKOGNOSKACE BOJIŠTĚ	Jiří Charfreitag	193
PRŮVODCE PO BOJIŠTI	Jiří Charfreitag	197

SPECIÁL LEGIONÁŘSKÉHO SMĚRU	Jiří Filip	198
OTAKAR HUSÁK: JDI! 6. SVAZEK EDICE PAMĚTÍ ČSOL	Michal Rak	199
PAMÁTEČNÍ POHLEDNICE A VÝROČNÍ RAZÍTKA	Jiří Charfreitag, Petr Tolar	200
ZBOROVSKÉ PAMĚTNÍ MINCE	Milan Mojžíš, Petr Tolar	202
NÁRODNÍ POUŤ KE ZBOROVU	Jiří Filip, Jiří Charfreitag, Milan Mojžíš, Michal Rak, Petr Tolar, Erik Štrégl	205
SVÍČKY ZA PADLÉ	Petr Tolar	257
U MILOVIC JAKO U ZBOROVA	Marcela Volfová, Miloš Borovička	271

ZBOROV V DOKUMENTECH A OBRAZECH

editor Michal Rak

NÁSTUP ČESKOSLOVENSKÉ BRIGÁDY KE ZBOROVU. POSICE NEPŘÍTELE. PLÁN ÚTOKU	František Šteidler	279
BITVA U KOŇUCH A U ZBOROVA	Vladimír Klecanda	285
BOJE U ZBOROVA 2. 7. 1917 NA SEVERNÍM KŘÍDLE 19. PĚŠÍ DIVIZE V ÚSEKU PĚŠÍHO PLUKU Č. 35	Josef Köppl	333
ÚTOK GEN. KORNILOVA. ČESKOSLOVENŠTÍ KORNILOVCI. ZAHÁJENÍ NĚMECKÉHO PROTIÚTOKU	František Šteidler	357
ÚSTUP TARNOPOLSKÝ. BOJE U VOLOSŮVKY, JEZERNÉ, DOMAMORYČE A VELKÝCH HÁJŮ	František Šteidler	359
FOTOKRONIKA	sestavil Michal Rak	363
JEDNOTKY OD ZBOROVA – 19. PĚŠÍ DIVIZE	Petr Tolar	433
JINDŘICHOHRADECKÝ PĚŠÍ PLUK Č. 75 V BITVĚ U ZBOROVA	Miloslav Sviták	435
PĚŠÍ PLUK Č. 35	Miloslav Hus	442
VOJÍN C. A K. PĚŠÍHO PLUKU Č. 35	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	450
ČESKOSLOVENSKÁ STŘELECKÁ BRIGÁDA	Michal Rak	452
PRAPORČÍK 1. ČS. STŘELECKÉHO PLUKU	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	454
STŘelec ČS. BRIGÁDY V BITVĚ U ZBOROVA	Jiří Charfreitag, Zdeněk Špítálník	456
HOŠI OD ZBOROVA. VELITELÉ ČS. ČÁSTÍ 2. ČERVENCE 1917	Michal Rak	458
VZPOMÍNKY NA ZBOROV	sestavil Michal Rak	484
POZNÁMKY		547
ZKRATKY		567
ZDROJE		568

SLOVO NA ÚVOD

V roce 2017 jsme si připomněli 100 let od bitvy u Zborova. Z celosvětového pohledu málo významné šarvátky neúspěšné Letní Kerenského ofenzívy se stala událost se zásadním významem pro budoucnost malého středoevropského státu a jedna z nejvýznamnějších kapitol v jeho historii. Nepřekvapivě tak byla této události v meziválečném období věnována velká pozornost, byla dávána za příklad hrdinství a lásky k vlasti a 2. červenec se stal Dnem československé armády. Nejinak tomu bylo během 2. světové války. Po jejím skončení se však nad zborovským odkazem, stejně jako nad celou legionářskou historií, začalo smrákat. V roce 1947 došlo ještě k velkým oslavám v rámci 30. výročí bitvy, po únorovém komunistickém převratu následující rok se však téma stalo na dlouhá desetiletí víceméně tabu. Až po sametové revoluci roku 1989 se o hrdinství legionářů mohlo opět otevřeně hovořit. Bohužel většina přímých aktérů byla již v té době po smrti a větší pozornost byla věnována účastníkům 2. světové války, takže téma prvního odboje zůstalo skryto v jejich stínu.

Až aktivity Čs. obce legionářské v posledních letech výrazně oživují zájem o toto téma, přičemž vlna všeobecného zájmu povstala s výročím 100 let od vypuknutí 1. světové války. ČsOL k připomenutí účasti čs. vojáků – legionářů – dobrovolců – v bojích pořádá řadu akcí. Asi nejviditelnější je Legiovlak, pojízdné muzeum, které jezdí po České a Slovenské republice a „vozí legionářský odkaz přímo k lidem“. Dále pořádá výstavy, přednášky, konference či hry pro děti. A také zahraniční poutě na významná místa bojů a hroby našich vojáků. Pouť ke Zborovu v roce stého výročí bitvy tak byla jednou z největších, které kdy byly připraveny a zrealizovány.

Samotná pouť je vždy doplněna doprovodným programem. Pro zborovskou pouť jsme mimo jiné připravili speciální číslo časopisu Legionářský směr, které se věnovalo právě a jen této důležité dějinné události. Protože se setkalo s velmi kladným přijetím a ukázalo se, že mezi veřejností je o téma Zborova velký zájem, rozhodli jsme se připravit publikaci, kterou právě držíte v ruce. Texty ze zmíněného speciálu se staly jejím základem, byly však rozšířeny a podstatně doplněny.

Knihu jsme rozdělili do tří částí. V první je stručně nastíněn vznik čs. jednotek v Rusku, jejich růst a bojové nasazení až k přesunu ke Zborovu a zejména jejich účast v samotné bitvě. Nechybí soupis jmen padlých vojáků. A to jak legionářů, tak vojáků rakousko-uherské armády z Českých zemí. K pochopení celkové situace je popsána politická situace v Rusku v roce 1917 a význam zborovské bitvy pro další rozvoj čs. legií v Rusku. V druhé části je přiblížena zborovská tradice, a to jak historická, tak i ta současná, přičemž největší prostor je věnován akcím, které ke stoletému výročí připravila Čs. obec legionářská.

Poslední část tvoří přílohy, které jsou velmi bohaté. Jsou zde použity vybrané kapitoly z publikací F. Šteidlera Zborov. Operace československé brigády u Zborova a Tarnopole roku 1917 (1922) a V. V. Klecandy Bitva u Zborova (1927). Tyto díla jsou dodnes stěžejní, protože autoři, sami legionáři, pracovali se vzpomínkami i prameny, které jsou dnes již nedostupné, a na jejich práci nebylo podobným způsobem nikdy navázáno. Tato část je doplněna hlášením velitele c. a k. pěšího pluku č. 35, aby nechyběl i pohled „z druhé strany“. K bitvě u Zborova se také dochovalo velké množství fotografií, jejich výběr zde rovněž najdete. K dokreslení situace jsou přiloženy vybrané vzpomínky účastníků. Tyto historické texty, které jsou ponechány v původní podobě s minimálními, zejména gramatickými, opravami pro zachycení dobové atmosféry, jsme doplnili medailonky velitelů čs. brigády a stručnou historií zúčastněných jednotek.

Snažili jsme se tak zachytit všechny aspekty a význam bitvy u Zborova. Doufáme, že se nám to podařilo a čtenář na následujících stránkách nalezne všechny důležité a potřebné informace. A pokud ho téma zaujme a chtěl by ve studiu dále pokračovat, nechybí odkazy na použité zdroje.

Je nám také milou povinností poděkovat kolegům a přátelům, kteří se na vzniku publikace podíleli. Zejména řediteli Vojenského historického archivu v Praze Júliusi Balážovi a Věře Žížkové z fotoarchivu VÚA-VHA za vyhledání a umožnění použití historických fotografií z jejich sbírky, které tvoří hlavní obrazový materiál k historickým pasážím. Klubu přátel pplk. Karla Vašátky a jeho předsedovi Jiřímu Charfreitagovi za možnost využít materiály z jejich sbírky. Tomáši Jaklovi z VHÚ v Praze za pomoc a konzultace při přípravě publikace. Františku Fürbachovi z Muzea Jindřichohradecka za informace k pěšímu pluku č. 75. Autorům textů Miloši Borovičkovi, Pavlu Filipkovi, Lukáši Hudákovi, Miroslavu Husovi, Dagmar Martinkové, Miloslavu Svitákovi, Zdeňkovi Špitálníkovi a Marcelce Volfové za souhlas s jejich použitím. Poutníkům Kateřině Adamusové, Pavlíně Broumové, Michalu Hrubému, Václavu Petříkovi a Robinu Štréglovi za svolení využít jejich fotografie z oslav. Zuzaně Palové za korektury textů a Andree Jandové a Marcelce Ludvíkové za přepisy historických pasáží. Dále Jiřímu Filipovi, Jiřímu Charfreitagovi, Petrovi Tolarovi a Eriku Štréglovi za spolupráci a pomoc při vzniku knihy.

Milan Mojžíš, Michal Rak
editoři publikace

ZBOROV 1917

9-154

VZNIK ČESKÉ DRUŽINY

V neděli 28. června 1914 spáchal srbský separatista Gavrilo Princip atentát na rakouského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku, českou šlechtičnu Žofii Chotkovou. Stalo se tak v Sarajevu, hlavním městě Bosny a Hercegoviny, kterou Rakousko-Uhersko anektovalo v roce 1908. S tím se však velká část obyvatelstva nehodlala smířit a vedla proti Habsburkům odboj, silně podporovaný sousednímu Srbskem. Arcivévoda, jako generální inspektor armády, byl mimo jiné přítomen na manévrech, které se konaly na

Odjezd arcivévody Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové od sarajevské radnice těsně před atentátem, 28. června 1914

srbských hranicích. V den atentátu byl i se svou ženou zasažen kulkami, které na ně Princip vypálil, když jeli v odkrytém automobilu z radnice do nemocnice, aby navštívili raněné z neúspěšného bombového atentátu z rána téhož dne. František Ferdinand i Žofie svým střelným zraněným podlehl. Protože stopy po atentátu vedly do Srbska, předložilo mu Rakousko-Uhersko 23. července ultimátum, které mimo jiné požadovalo zadržení a vyšetření spiklenců, likvidaci teroristických sítí a přístup rakouských vyšetřovatelů do země. Na odpověď byly Srbsku dány dva dny, když ale žádná nepřišla, vyhlásil císař František Josef I. 25. července 1914 mobilizaci a o tři dny později válku. Srbsko však mělo spojeneckou smlouvu s Ruskem, které 29. července částečně mobilizovalo a začalo přesouvat jednotky k rakouské hranici. Na tyto ruské aktivity reagovali o dva dny později Němci, rakousko-uherští spojenci, ultimátem, že pokud nedojde k odvolání mobilizace, vypukne válka. Tak se také stalo a 1. srpna propuká válka mezi Německem a Ruskem, o dva dny později vyhlásují Němci

válku také Francii a 4. srpna pak Velká Británie Německu. Rakousko však Rusku vyhláší válku až 6. srpna. Rázem jsou tak ve válečném stavu téměř všechny evropské mocnosti, čímž se válka postupně stává světovou.

Tento sled událostí měl také velký vliv na téměř 100 tisíc Čechů žijících v té době na území Ruského impéria, třetí největší říše dějin. Ti se zde dělili na dvě skupiny. První, početnější, tvořili kolonisté, kteří do Ruska odcházeli zejména v 70. letech 19. století. Motivovala je možnost vyššího výdělku a také levná půda, která zde byla k dispozici, ale též pocit slavjanofilství. Jednalo se hlavně o oblast historické Volyně, území, které patřilo Polsku a po trojím dělení v letech 1772–1795 připadlo Rusku. V tomto záboru došlo k několika revoltám a povstáním, k největšímu, tzv. lednovému, v letech 1863–1864. Po jeho potlačení došlo k zabavení mnoha majetků polské šlechty, nebo jej sama prodávala, protože její možnosti podnikání byly omezené. Menší centra vznik-

Dne 17. září 1914 přijal car Mikuláš II. zástupce krajských spolků. Zleva J. Országh (zástupce Slováků), J. Klecanda, O. Červený a S. Koniček, kteří ho informovali o postoji Čechoslováků k válce, Rakousko-Uhersku a Rusku.

la také u Černého moře a na Kubáni (tzv. kavkazští Češi). Kolonizátoři zde brzy dosáhli velmi dobrých hospodářských výsledků. Zároveň si drželi českou kulturu, i když to nebylo jednoduché. Začali sice vznikat české školy, brzy se ale objevily snahy o jejich poruštění. Stoupl proto význam krajských a svépomocných spolků, zejména tělovýchovné jednoty Sokol, která se stala populární i mezi původním obyvatelstvem. Z nedostatku české inteligence na Volyni a Kavkaze však začalo národnostní uvědomění pomalu upadat a to i z důvodu, že o české krajany v Rusku nebyl žádný zájem z domova.

Situace se trochu změnila po roce 1906 s druhou větší vlnou českých emigrantů, kteří stálé spojení s domovem udržovali a ovlivnili též starousedlíky. Jednalo se o zástupce a zaměstnance českých firem, učitele, umělce, inženýry a zástupce dalších technických profesí. Ti se pak soustředili ve větších městech, např. Varšavě, Kyjevě, Moskvě, Charkově, Oděse a dalších, kde také brzy dosáhli velkých úspěchů a zejména sokolské myšlenky ovlivnily i řadu místních obyvatel. Naopak starousedlíci začali využívat výnosy ze své ekonomické činnosti k budování veřejně prospěšných staveb, jako byly knihovny, hasičské spolky, záložny a nové školy. Rostl také význam spolků ve velkých městech,

Mezi první dobrovolníky České družiny patřili úředníci charkovské filiálky firmy Laurin & Klement. Uprostřed sedí prap. J. Vilímek a prap. V. Klecanda.

vůdčí postavení brzy získal ten kyjevský. V roce 1906 zde začal JUDr. Václav Vondrák vydávat časopis *Russkij Čech*, v roce 1911 vznikl týdeník *Čechoslovan* redaktora Věnceslava Švihovského a působil zde Dobročinný a vzdělávací spolek Jana Amose Komenského. V Moskvě vykonávaly činnost Rusko-český spolek paměti Mistra Jana Husi a Lumír, v Petrohradu Český výpomocný spolek, ve Varšavě Českoslovanský dobročinný spolek a stále více rostl význam Sokola, který se šířil už i za Ural. Ovšem obrovské vzdálenosti jednotlivých center zamezovaly efektivní spolupráci a jediným pojítkem tak byl již zmíněný časopis *Čechoslovan*.

Nová situace nastala v srpnu 1914 po vypuknutí války mezi Ruskem a Trojspolkem. To postavilo do obtížné situace krajany, kteří sice v Rusku žili dlouhodobě, ale stále byli občany Rakousko-Uherska. Proběhla řada manifestací

k dokázání loajlnosti Rusku a řada krajanů spontánně podávala přihlášky do ruského vojska. Další vlna slavjanofilství vzrostla po svolání vrchního velitele ruské armády velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče k Polákům a Čechoslovákům. Problémem ale bylo, že se na ně, jako na občany nepřátelské mocnosti, vztahovala internační nařízení, nicméně jakožto Slovanům jim bylo umožněno zůstat v dosavadních místech pobytu. Jejich právní status ale stále zůstal nejasný. Velkou aktivitu na tomto poli vyvíjely krajské spolky, které také přišly s návrhem na vznik národní jednotky. V srpnu a v září 1914 získaly i několik audiencí u cara Mikuláše II., různých ministrů a řady osobností politického i vojenského života. Zabránily tak deportacím krajanů, zabavování jejich majetku a dosáhly příslibu vytvoření národní jednotky. Na krajany s ruským občanstvím se samozřejmě stahovala branná povinnost a byli odvedeni do Carské armády, mnoho volyňských Čechů sloužilo např. u 165. luckého pěšího pluku.

Praporečník České družiny Jaroslav Heyduk s praporem jednotky

Žádost o vznik čs. dobrovolnického oddílu a její kladné vyřízení bylo společnou prací moskevského a petrohradského spolku a jejich zmocněnce Zdeňka Rejmana. Dne 18. srpna 1914 (podle gregoriánského kalendáře, dle v Rusku používaného juliánského to bylo 5. 8.) vydala hlavní správa generálního štábu výnos č.j. 2843, kterým bylo povoleno zřízení „zvláštních vojenských oddílů z Čechů-dobrovolníků“. Ještě před tím (14. srpna) obdržel náčelník štábu kyjevského vojenského kraje gen. Chodorovič zprávu o plánování českých dobrovolnických jednotek. Ta byla potvrzena 20. srpna výnosem č.j. 2871/298, který ustanovoval, že „budování českých oddílů bude se prováděti v Kyjevě pro

jeho zvláště příhodnou polohu." Ještě téhož dne byl za velitele jmenován pplk. Lotockij, který 28. srpna vydal první rozkaz: „Rozkazem náčelníka štábu kyjevského vojenského kraje čís. 16816 byl jsem jmenován velitelem České družiny a dnešního dne přikročil jsem k jejímu vytvoření.“

Návrat dobrovolníků České družiny z výcviku a praktického cvičení, které se konaly za městem, říjen 1914

Následující den byli útvaru přiděleni první ruští důstojníci a k ubytování byl vybrán starý kyjevský Michajlovský klášter. Čechoslovan o vzniku průběžně informoval, takže se dobrovolníci začali hlásit okamžitě po povolení vzniku národní jednotky. Nejprve z velkých měst, později i z venkova, kam docházely zprávy pomaleji. Prvních 259 dobrovolníků z Petrohradu, Moskvy, Nikolajeva, Oděsy a Kyjeva bylo zařazeno do České družiny 3. září. Jednotka byla formována dle ruských standardů, ovšem dobrovolníci podle sokolského vzoru zavedli bratrský duch, vzájemné tykání, dobrovolnou kázeň a principy demokracie. Prvními dobrovolníky byli nadšenci z řad mladých Čechoslováků, kteří přijeli do Ruska nedlouho před vypuknutím války a oživilí krajanské aktivity. Dne 8. září bylo do jednotky zařazeno prvních 43 dobrovolníků z Volyně. Příliv dobrovolníků ale neustával a průběžně tak mohly být formovány roty Družiny. Původně se plánovalo postavit dvě roty, zájem byl ale tak velký, že nakonec vznikly roty čtyři. Velitelská místa důstojníků a poddůstojníků zaujímalí Rusové. Postupně probíhalo i povyšování našich dobrovolníků do hodností, kterých dosáhli v rakousko-uherské armádě a jednotka tak získala první české důstojníky podporučíky Cejpa, Ducháčka, Klecandu, Kotínského a Petříka, praporčíky Špálu, Tesaře a Vilímka, ke kterým později přibylí Čeček, Husák

a Prokopec. Na blízkém cvičišti „Vladimířská horka“ probíhala intenzivní příprava, která měla skloubit schopnosti rakousko-uherských záložáků, cvičenců Sokola a dobrovolníků bez jakékoliv vojenské průpravy.

Slavností přísaha a svěcení praporu České družiny na Sofijském náměstí v Kyjevě, podle ruského kalendáře se tak stalo na svátek sv. Václava 28. září 1914 (11. 10. 1914)

Dne 6. října 1914 se novým velitelem České družiny stal pplk. Josef Sozontovič. Družina měla 12 ruských a 8 českých důstojníků, ruského lékaře, 736 čs. dobrovolníků a 263 ruských vojáků služeb. Nový velitel s sebou přivezl prapor, který byl zhotoven a darován moskevskými českými dámami. Jedna strana praporu byla bílo-červená s bohatě vyšívánou svatováclavskou korunou lemovanou lipovou ratolestí uprostřed, druhá strana byla červeno-modro-bílá. Na špičce žerdi se nacházel carský orel. Formování jednotky bylo ukončeno 11. října 1914 (podle ruského kalendáře na svátek sv. Václava 28. září) slavnostní přísahou na Sofijském náměstí v Kyjevě, které se účastnili významní armádní, političtí a duchovní představitelé, kteří po vysvěcení praporu zatoulouli do jeho žerdi pamětní hřeby. Následovalo složení slibu a políbení praporu každým dobrovolníkem. Česká družina odešla z Kyjeva 23. října. Cílem přesunu byl Lvov, odkud jednotka pokračovala vlaky do Jaroslavi, kde byla 7. listopadu zařazena do stavu 3. armády generála Radko Dimitrijeva.

VÝZVĚDNÁ ČINNOST ČESKÉ DRUŽINY 1914–1915

Dobrovolníci České družiny měli být původně určeni jako oddíl propagátorů a agitátorů či tlumočnicků po plánovaném průlomu fronty do Českých zemí a na Slovensko. Protože takové okolnosti nenastaly, byli družiníci určeni k roli divizních nebo armádních rozvědčků, což odpovídalo jak jejich malému počtu, tak jejich inteligenci, vyspělosti a schopnostem. Družina byla rozdělena na půlroty

Odchod 2. roty České družiny z Okočína na frontu do Karpat, podzim 1914

a samostatné čety, které byly přiděleny k jednotlivým vyšším jednotkám v oblasti Tarnova, prakticky ale podléhala přímo veliteli 3. armády generálu Dimitrijevi. Mohlo se tak velice účinně využít jejich jazykové vybavenosti a jejich znalostí o rakousko-uherské armádě, její organizaci a jejich návycích. Družiníci konali výzvědnou a pátrací službu, kde zjišťovali sílu a rozložení jednotek rakousko-uherské armády. Důležitou činností bylo zajímání nepřátelských vojáků a jejich výslechy, řada družiníků působila u štábů ruské armády jako tlumočníci, kreslič, fotografové či šoféři. Družiníci byli často nasazováni na ty úseky fronty, kde proti nim stáli v rakousko-uherských uniformách čeští vojáci, které se snažili přesvědčit o přechodu fronty.

Provedeno bylo také mnoho tzv. „tajných rozvědek“ do týlu protivníka v rakouských uniformách či civilním oblečení s cílem zjistit rozestavení a sílu nepřítele. Na konci roku 1914 bylo 11 dobrovolníků posláno kontaktovat představitele českého

politického života. Jednalo se o úkol velmi obtížný, který se nepodařilo splnit všem vyslaným. Do Čech dorazili jen V. Vaňek a V. Čeřenský, kteří skutečně zprávy předali, a následně se jim podařilo vrátit se do Ruska, avšak Antonín Grmela a Josef Müller byli po přechodu fronty chyceni rakouským polním četnictvem, převezeni do městečka Wadovice k soudu, který je za vyzvědačství odsoudil 12. prosince (29. 11.) k trestu smrti provazem. Rozsudek byl vykonán ještě téhož dne o 14. hodině na místním náměstí. Podobně skončil pravděpodobně i J. Preisler, který zřejmě úspěšně prošel frontu, pak ale zmizel. Podle jednoho svědectví byl zadržen u Krakova a zde za vyzvědačství popraven.

Poprava zajatých dobrovolníků – vyslanců České družiny do vlasti A. Grmely a J. Müllera, odsouzených rakousko-uherskou vojenskou justicí. Vadovice, 12. prosince 1914.

V prvních střetech se muži České družiny plně osvědčili a prokázali velké bojové odhodlání a nasazení, čímž si získali respekt a úctu. V polovině prosince začala ruská armáda pod nepřátelským tlakem od Krakova ustupovat a její zpočátku úspěšná ofenzíva tak skončila. Družiníci pokračovali v rozvědkách a průzkumech v týlu nepřítele, agitovali ve slovanských plucích rakousko-uherské armády či bojovali přímo v zákopech. Na konci roku 1914 konečně povolilo ruské velení přijímat do České družiny dobrovolníky z řad rakouských zajatců s českou národností, ale s podmínkou, že se rozhodnou pro vstup do Družiny ihned po svém zajetí, tedy ještě na frontě. I tak se během krátké doby přihlásilo na 259 čs. dobrovolníků. Výcvikem nováčků byl pověřen por. Uspenský s dobrovolníky Čílou, Švecem, Živným a Pistoriusem, které později doplnil ještě Vavroch. Postupně vzniklo pět čet, které procházely intenzivním výcvikem. Problémy byly ale s výstrojí. Část vojáků používala staré uniformy z rusko-japonské války, část si dokonce ponechala své původní stejnokroje rakouské. Již 31. ledna 1915 složilo 231 novodružiníků před

Príslušníci 1. roty České družiny 14. ledna 1915 před rozvědkou do týlu nepřítele. Zprava praporčík Sepětý, poručík Petřík a v rakouských uniformách dobrovolci Černý a Fierlinger.

Prísaha 231 novodružiníků v Tarnově, leden 1915

Hirschovou školou v Tarnově přísahu. Následně byla ustavena záložní rota a první novodružiníci byli přiděleni k bojovým rotám. Prvním padlým z jejich řad byl příslušník 2. roty František Čech, který byl zastřelen během hlídky na mostě přes Dunejec hned v den příchodu na frontu.

3. duben 1915, velitel České družiny pplk. Sozentovič předává v Tarnově příslušníkům 3. roty Kříže a Medaile sv. Jiří

Největším úspěchem Družiny, respektive její 2. roty, byla účast na zajištění pražského pěšího pluku č. 28. Tomu předcházela úspěšná akce rozvědky des. Šípka dne 29. března, která přešla frontu mezi obcemi Jestebník–Huta, zajala šestičlennou stráž, obklíčila ošetřovnu 28. pluku umístěnou ve škole a zajala dva důstojníky a 28 mužů. Zajatí Češi předali veškeré informace o svém pluku. Český lékař Dr. Greif do zajetí neodešel, aby mohl o celé akci informovat své spolubojovníky. Ppor. Klecanda a dobrovolníci Šípek, Vašátko a Vuchterle během následujících rozvědek získali řadu cenných informací, připravili plán na průlom v tomto úseku, který Rusové provedli 3. dubna za nepříznivého počasí po horských hřebenech. Zaskočené, oslabené a vyčerpané jednotky 28. pluku nedokázaly čelit útočícím silám a do zajetí padlo asi 1 400 mužů včetně důstojníků.

Krátce předtím, počátkem března 1915, byl v rámci Družiny založen tzv. Oddíl sokolů, jehož velitelem se stal št. kpt. Uspenský, který měl vzít od každé roty 15 zkušených vojáků – sokolů. Oddíl měl být elitním útvarům Družiny. Za výcvik byl zodpovědný des. Číla a E. Janík, veliteli čet se stali des. Švec, Kolesnikov a Fierlinger. Oddíl byl podřízen přímo štábu Družiny a prováděl rozvědky pod řadou jednotek, včetně 48. pěší divize gen. Kornilova. Činnost oddílu ale doprovázel určitý chaos, zejména po změně velitele a ze situace na frontě. Po nepřátelském průlomu